

Kulttuurienvälinen sopeutuminen dialogisena oppimisprosessina. Motivaation merkitys lyhytaikaisesti ja pitkäaikaisesti maassa olevien keskuudessa

Irja Pietilä

Lectio praecursoria tiedotusopin väitöskirjaksi tarkoitetun tutkimuksen *Intercultural adaptation as a dialogical learning process. Motivational factors among the short-term and long-term migrants* tarkastustilaisuudessa Tampereen yliopistossa 10.6.2010. Vastaväittäjänä toimi professori emerita Liisa Salo-Lee (Jyväskylän yliopisto) ja kustoksena professori emeritus Kaarle Nordenstreng.

Tutkimuksen taustaa

Kautta historian ihmiset ovat olleet tekemisissä muiden kanssa, joilla on ollut erilaiset tavat toimia, viestiä tai käyttäytyä ja heidän on täytynyt sopeutua toistensa tapoihin. Tänä päivänä kulttuurienvälisten kontaktien määrä on suurempi ja muutoksien vauhti nopeampaa kuin koskaan aikaisemmin. Itseäni kulttuurienvälinen sopeutuminen on kiinnostanut jo kauan, koska olen asunut kahden vuoden jaksot Englannissa, Tansaniassa ja Libyassa.

Maaailmanlaajuisesti uusiin kulttuureihin sopeutujia on valtavasti. Ihmiset liikkuvat paikasta toiseen työn, opiskelun, turismin, sotien ja katastrofien takia. Vuonna 2008 Suomessa vieraili yli kuusi miljoonaa turistia, asui noin 140 000 ulkomaalaistaustaista ihmistä ja opiskeli 12 000 ulkomaista tutkinto-opiskelijaa. Kun monikulttuuriset työpaikat ja yhteiskunnat tulevat yleisemmiksi, niin yhä useampi tarvitsee lisää ymmärrystä kulttuurienvälisestä viestinnästä ja sopeutumisesta

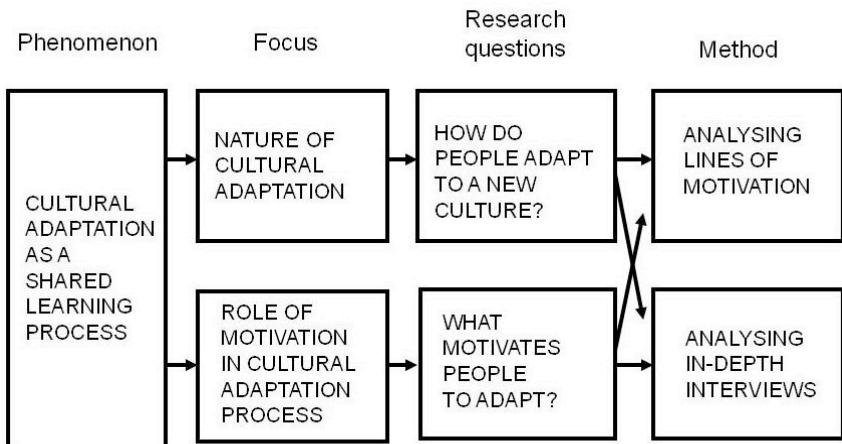
Suomessa asuvien maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä on pieni, mutta se on kasvanut viime vuosina. Tänä päivänä myös suomalaiset matkustelevat ja menevät töihin tai opiskelemaan ulkomaille paljon enemmän kuin aikaisemmin. Siksi olisi hyvä lisätä ymmärrystä erilaisten ryhmien sopeutumisprosesseista erilaisissa tilanteissa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän väitöstutkimuksen tarkoitus oli kuvata ja ymmärtää kulttuuriin sopeutumisen prosessia Suomessa. Ensimmäinen tavoite oli lisätä ymmärrystä tekijöistä, jotka motivoivat maahanmuuttajia oppimaan suomalaisuutta ja sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Toisena tavoitteena oli selvittää, millainen rooli sosiokulttuurisella oppimisella oli heidän sopeutumisprosessissaan. Päälähtökohtana tutkimuksessa oli, että kulttuuriin sopeutuminen on kulttuurienväläinen, dialektinen oppimisprosessi. Tutkimuksen pääteoriat liittyivät kulttuurienväliseen viestintään, dialogiin, motivaatioon ja sosiokulttuuriseen oppimiseen ja keskeiset tutkimuskysymykset olivat:

1. Mikä motivoi ihmisiä sopeutumaan uuteen kulttuuriin? Millaiset tekijät vaikuttavat ihmisten motivaatioon? Onko lyhytaikaisten ja pitkäaikaisien maahanmuuttajien motivaatiossa eroja?
2. Mitä merkitsee uuteen kulttuuriin sopeutuminen? Millainen prosessi se kokonaisuudessaan on? Onko lyhytaikaisten ja pitkäaikaisien maahanmuuttajien sopeutumisprosessi erilainen?

Alla oleva kuvio 1 esittelee tutkimuksen päätavoitteet, tutkimuskysymykset ja metodit.

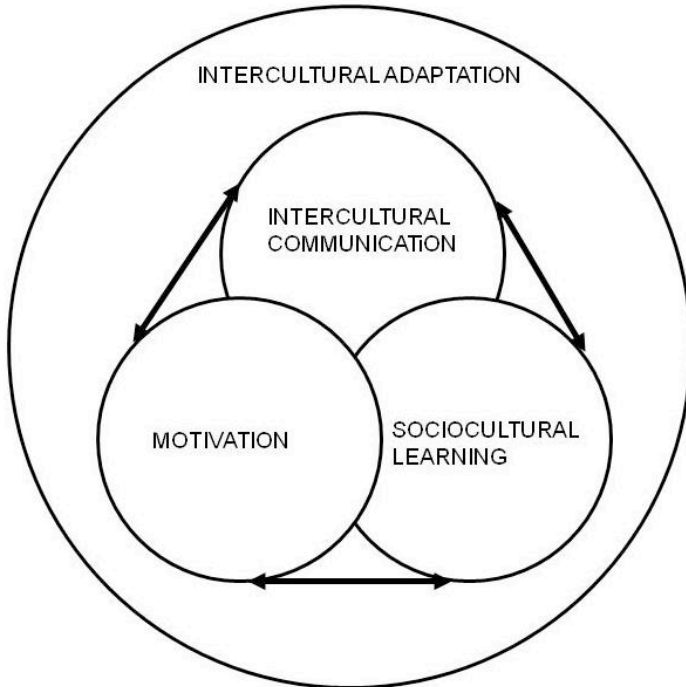

Kuvio 1. Tutkimuksen päätavoitteet, tutkimuskysymykset ja metodit

Tutkimuksen käsitteet ja metodologia

Tutkimuksessa sopeutuminen nähdään prosessina, jossa ihmiset mukauttavat omia toiminta- ja ajattelutapojaan uuden ympäristönsä vaatimuksiin. Sopeutu-

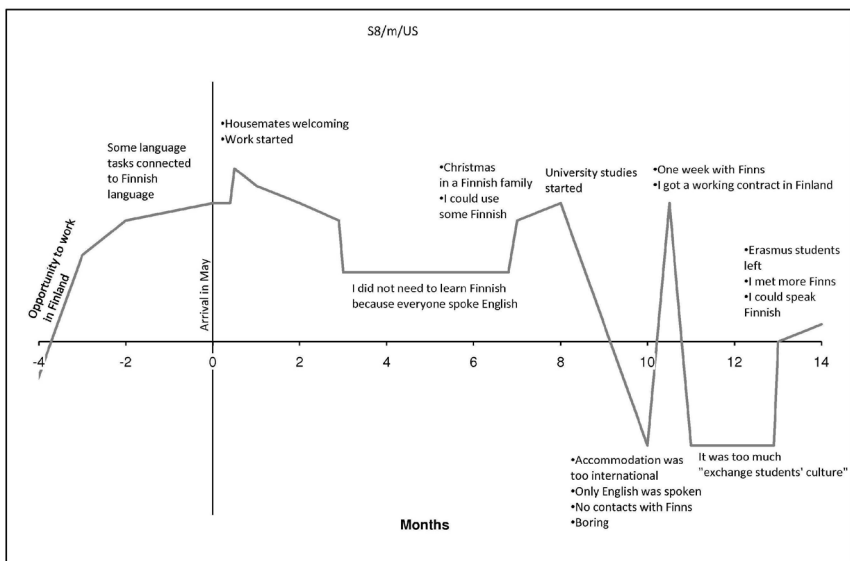
minen nähdään myös jatkuvana, vuorovaikutteisena prosessina, jossa molemmilta osapuolilta vaaditaan muutoksia. Kulttuuriin sopeutuminen ei siis ole vain maahantulijan vastuulla. Kulttuurienvälinen sopeutuminen vaatii siis motivaatiota, kommunikaatioita ja yhdessä oppimista. Alla oleva kuvio 2 esittelee tutkimuksen teoreettiset näkökulmat.

Kuvio 2. Tutkimuksen teoreettiset näkökulmat

Tutkimus toteutettiin käyttämällä kvalitatiivista tutkimusmetodologiaa. Aineisto kerättiin käyttämällä kahta tutkimusmenetelmää. Ensiksi tutkittavat piirsivät koko sopeutumisprosessiaan kuvaavan motivaatioviivan, joka kuvasi heidän sopeutumisprosessiaan Suomessa ja motivaation määrää prosessin aikana. Motivaatioviivojen piirtäminen tapahtui omassa rauhassa. Toiseksi tutkittavia haastateltiin heidän sopeutumiskokemuksistaan. Heidän piirtämiään motivaatioviivoja käytettiin apuna haastatteluissa.

Tutkittavien motivaatioviivat näyttivät varsin erilaisilta, koska kaikilla haastateltavilla oli yksilölliset sopeutumiskokemuksensa. Alla olevassa kuviossa 3 on esimerkki graafiseen muotoon muutetusta motivaatioviivasta. Kuviossa olevat selitykset on kirjoitettu joko piirtämisen tai haastattelun aikana.

Kuvio 3. Esimerkki graafiseen muotoon muutetusta motivaatioviivasta

Suomeen sopeutumisen prosessia tutkittiin kahdella eri ryhmällä. Toinen ryhmä koostui haastateltavista, jotka olivat olleet Suomessa vähemmän kuin 14 kuukautta. Toisen ryhmän haastateltavat olivat asuneet Suomessa enemmän kuin viisi vuotta. Kummassakin ryhmässä oli kymmenen henkilöä. Lyhytaikaisten ryhmään kuuluvat olivat tulleet Suomeen väliaikaisesti, kun taas pitkäaikaisten ryhmään kuuluvat olivat tulleet Suomeen yleensä rakkauden ”perässä” ja heidän oli tarkoitus elää Suomessa pitkään, vaikka koko loppuelämänsä. Haastateltavat joko opiskelivat korkeakouluissa tai kävivät töissä. Työssä olevilla oli akateeminen loppututkinto. Kaikki haastateltavat olivat tulleet Suomeen vapaaehtoisesti.

Tutkimuksen tulokset saatiin analysoimalla haastattelut sisällönanalyysiä käyttämällä ja vertailemalla motivaatiokäyrien muutoksia ja merkittävien tapahtumien vaikutusta sopeutumisprosessin aikana. Tutkimusaineistosta luotiin myös sopeutumisprosessia kuvaavat narratiivit.

Tulokset ja johtopäätökset

Tulokset osoittivat, että sopeutumiseen vaikuttavat tekijät olivat melko erilaisia tutkittavissa ryhmissä. Suomeen tulemisen syy ja suunnitellun oleskelun pituus vaikuttivat siihen, miten paljon maahanmuuttajat opiskelivat suomen kieltä tai kulttuuria. Nämä tekijät tuntuivat vaikuttavan motivaatioon sekä ennen Suo-

meen tuloa että tulon jälkeen. Toinen suuri motivaatioon vaikuttava tekijä oli vuorovaikutuksen määrä suomalaisten kanssa.

Lyhytaikaisten ryhmän tutkittavat olivat melko vähän motivoituneita opiskelemaan suomea ennen maahan tuloaan tai tutustumaan esimerkiksi Suomen historiaan. Saavuttuaan Suomeen heillä kuitenkin oli ollut halu oppia suomea ja suomalaista kulttuuria, mutta heidän motivaationsa oli vähentynyt, koska he eivät olleet löytäneet tarpeeksi suomalaisia, joiden kanssa olisivat voineet kommunikoida ja tuntea itsensä mukaan otetuiksi suomalaiseen yhteiskuntaan. Vaikka he osasivat hyvin vähän suomea, he olisivat halunneet käyttää sitä enemmän. He antoivat kuitenkin periksi, koska eivät onnistuneet luomaan kontakteja suomalaisiin, ja siksi sosiaalisia suhteita luotiin lähinnä toisiin kansainvälisiin opiskelijoihin. He eivät myöskään nähneet kovin paljon vaivaa sopeutuakseen suomalaiseen yhteiskuntaan.

Pitkäaikaisten ryhmän tutkittavat olivat olleet motivoituneita oppimaan suomea ja hakemaan tietoa suomalaisesta kulttuurista jo ennen tuloaan Suomeen. Heillä oli myös paljon kontakteja suomalaisiin ja mahdollisuus oppia heiltä aivan Suomeen tulon alkuajoista lähtien. Huono kielitaito varsinkin oleskelun alkuaikana oli suurimpana esteenä kulttuuriin sopeutumisessa. He olisivat halunneet ilmaista itseään suomeksi kaikissa tilanteissa. Kun he eivät onnistuneet, he tunsivat itsensä avuttomiksi. Pitkäaikaisten ryhmän tutkittaville merkisivät työ tai opiskelupaikka sekä sosiaaliset suhteet sopeutumisprosessissa paljon ja ne vaikuttivat myös motivaation määrään. Tutkittavat olivat nähneet paljon vaivaa oppiakseen suomea ja erilaisia asioita suomalaisesta yhteiskunnasta.

Kulttuurienväliset viestintätilanteet suomalaisten kanssa näyttivät olevan merkityksellisiä kummankin ryhmän sopeutumisprosessissa. Koska tutkituilla ryhmillä oli hyvin erilaiset mahdollisuudet kommunikoida suomalaisten kanssa, niin heillä oli myös eri määrä mahdollisuuksia sosiokulttuuriseen oppimiseen ja dialogiin. Lyhytaikaisten ryhmän haastateltavat olivat huomanneet, että he eivät ymmärtäneet suomalaisen kulttuurin merkityksiä kovin hyvin. Kuitenkin he olivat tulleet tietoisiksi kulttuurisista eroista ja heidän kulttuurienvälinen herkkyytensä oli siis alkanut kehittyä. Heidän mielestään sillä voisi olla positiivista merkitystä tulevaisuudessa ja uusissa kulttuurien kohtaamistilanteissa. Pitkäaikaisten ryhmän haastateltavat raportoivat, että he ymmärsivät suomalaisen kulttuurin merkityksiä erittäin hyvin. He myös sanoivat, että heille oli kehittynyt monikulttuurinen identiteetti. Pitkäaikaisten ryhmän haastateltavat olivat siis saavuttaneet kulttuurienvälisen herkkyyden korkeimpia tasoja.

Kulttuurienvälinen sopeutumisprosessi sisältää monia tekijöitä, jotka vaikuttavat sopeutumiseen. Tutkimuksessa tuli esille motivaation merkitys sopeutumisprosessissa. Motivaation määrä voi muuttua voimakkaasti prosessin aikana ja häiritä sopeutumista milloin tahansa. Tarve sosiaalisiin suhteisiin oli molem-

missa ryhmissä suuri. Tutkimus nostaa esiin myös sosiokulttuurisen oppimisen ja dialogin merkityksen kulttuuriin sopeutumisen prosessissa.

Kulttuurienvälinen sopeutumisprosessi voi siis häiriintyä, jos ihmiset eivät ole motivoituneita sopeutumaan ja oppimaan ja prosessi voi pysähtyä milloin vain prosessin kuluessa. Jos ihmisillä ei ole mahdollisuuksia yhteisölliseen oppimiseen ja dialogiin, niin se vaikuttaa tiedon ja ymmärtämisen tasoon.

Kulttuurienvälisessä sopeutumisprosessissa lisätään ymmärrystä uudesta kulttuurista monia erilaisia strategioita käyttäen. Kulttuurienvälisellä viestinnällä on keskeinen paikka tässä prosessissa, koska tieto on yhdessä tuotettua. Tämä tutkimus korostaa dialogista viestintää ihmisten vuorovaikutuksen mallina sopeutumisprosessissa. Se vaatii aktiivista roolia sekä maahantulijoilta että maassa jo asuvilta.